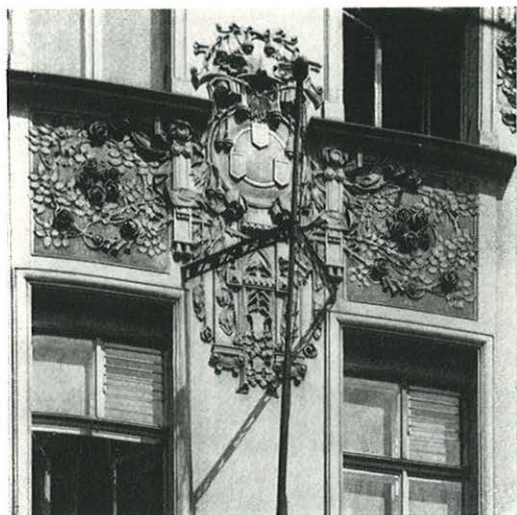

JARMILA LÍBALOVÁ

Výsledky práce při realizování obnovy novodobé architektury

*Detail výzdoby domu
bývalého Topičova nakladatelství
(snímek J. Janatková)*

Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody od počátků své existence prokazuje, že je si vědomo důležitosti novodobé architektury, jejíž ochranu uskutečňuje v praxi již po řadu let. Před uvedením přehledu realizovaných památkových úprav této architektury je nutno shrnout obecněji naše základní zkušenosti vycházející z naší dosavadní praxe.

Obnova i ochrana novodobé architektury má odlišné podmínky a principy u historických staveb starších období.

Především je důležité uvědomění si památkové hodnoty. U starých budov je toto vědomí nesporné a obecné, u novodobých bylo nezbytné je vytvořit a vypěstovat. Donedávna označení památka bylo spojováno takřka výhradně s projevy starších architektonických období. Bylo třeba značného úsilí, aby se i novodobé architektonické projevy dostaly do vědomí a poznání kulturní veřejnosti. Mimo-

řádně se o to zasloužilo České vysoké učení technické, katedra teorie a dějin architektury, především její předčasně zemřelý vedoucí docent Oldřich Dostál, který v tomto směru působil i v rámci Svazu československých architektů. Dnes je vztah k novodobé architektuře jakožto objektu památkové péče již plně uplatněn. Z vlastní památkové praxe si musíme uvědomit, že rozsah a podmínky ochrany u novodobé architektury jsou značně rozdílné od starších historických staveb. Například u řady gotických domů se z hodnot organismu tohoto období zachovaly pouze svislé konstrukce a zčásti klenby sklepů nebo přízemí. Většinou zcela chybí původní architektonické vybavení budovy i mnoho detailů. Zeela antitetická je situace u chráněné novodobé architektury, často díla významného architekta, který řešil nejen celou dispozici, ale navrhl i všechny její detaily. Rozsah

Dům Československého spisovatele na Národní třídě, bývalé Topičovo nakladatelství — arch. Osvald Polívka, 1930 (snímek J. Janatková)

i charakter ochrany v daném případě je nepoměrně širší, složitější a klade na pracovníky památkové péče i architektky navrhující regeneraci budovy i na pracovníky stavební výroby mimořádné nároky.

S touto specifickou situací je v protikladu skutečnost, že drtivá většina novodobých architektur je intenzivně využívána pro potřeby soudobého života a předpokládá se u nich větší adaptabilita. Při prudkém tempu soudobého života se funkční nároky nejen stupňují, ale současně i proměňují. Je velmi obtížným úkolem památkáře i architekta poznat míru možnosti uvedené adaptability tak, aby tvůrčí koncepce budovy nebyla narušena nebo dokonce zničena. Již za poměrně krátkou praxi v péči o novodobou architekturu ukázal se další projev, velmi překvapující: mnohé moderní konstrukce stárnou rychleji než tradiční konstrukce historické (dům arch. J. Krejčara ve Spálené ulici, schodišťové okno). Přitom ovšem zachování takové konstrukce je základní podmínkou respektování původní hodnotné architektonické koncepce. Je přirozené, že obnovování těchto konstrukcí u velkých veřejných budov je daleko složitější než běžná rekonstrukční praxe u starších budov. Nutno však uvést ještě jeden prvek – zásah dosud žijících tvůrců novodobých architektur. Nejsou vzácné případy, kdy architektura byla zařazena do seznamu chráněných památek ještě za života jejího navrhovatele. Stává se pak, že instituce dožadující se určitých změn si opatří dobrozdání, dokonce i souhlas navrhovatele s prosazovaným zásahem. Památkoví pracovníci se tím dostávají do složité situace. Domníváme se, že v případě, kdy určitá architektura byla za památku prohlášena, mohou o její transformaci rozhodnout pouze orgány památkové péče. Z uvedených příkladů základní

problematiky památkové praxe novodobé architektury vyplývá její specifičnost a složitost. Mimořádnou komplikaci přináší skutečnost, že množství konstrukcí, detailů a prvků, provedených ze speciálních materiálů nebo zvláštními technologickými procesy, jež ve své době byly běžné, se dnes již nepoužívá a není praktikováno. Tuto materiálovou obnovu i řemeslné provedení je třeba zajistit přímo u restaurátorů. V řadě případů integrální obnova není běžným způsobem technicky proveditelná.

Z přehledu vykonaných a prováděných realizací uvedu nyní několik příkladů:

1. V r. 1965 vydalo Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody směrnice a požadavek k realizaci obnovy původní koncepce parteru čp. 1020/I, dle dochovaných plánů Ignáce Ullmanna z r. 1865.

2. Závod Dům obuvi na Václavském nám. čp. 774/I žádal v rámci odstranění závad schválení podstatných změn v architektonickém výrazu obou průčelí objektu, díla architekta Ladislava Kysely z r. 1928. Navrhované změny se dotýkaly jak dispozice budovy, tak zejména průčelí, jehož původní koncepci zcela porušovaly. Právě na Domu obuvi se ukázalo, že novodobá ocelová konstrukce měla nepoměrně kratší životnost než tradiční materiály. Vzhledem k tomu, že objekt představuje velkoměstský obchodní dům, ve své době rané funkcionalistické dílo, výtvarně velmi iniciativní, byl požadavek investora na drobné členění okenních ploch kategoricky zamítnut a obnova průčelí byla realizována dle původní architektonické myšlenky.

3. Významnou akcí, jednou z prvních rehabilitací, byla obnova průčelí budovy Hlaholu, čp. 248/II na Gottwaldově nábřeží, pozoruhodné secesní stavby od architekta Josefa Fanty z r. 1905 s plasti-

Detail výzdoby domu bývalého Topičova nakladatelství (snímek J. Janátková)

Dům zpěváckého spolku Hlahol na Gottwaldově nábřeží — arch. Josef Fanta, 1905, plastická výzdoba Josef Pekárek (reprodukcce J. Janátková)

Bývalá pojišťovna Praha na Národní třídě — arch. Osvald Polívka, okolo 1903, plastická výzdoba Ladislava Šalouna (snímek J. Janatková)

Detail plastické výzdoby Ladislava Šalouna na budově pojišťovny Praha (snímek J. Janatková)

kami Josefa Pekárka a s ornamentálním členěním Karla Mottla. Restaurátorské práce byly zajištěny členy Českého fondu výtvarných umělců.

4. Poněkud jiného rázu byly úpravy parteru čp. 802/II, někdejšího paláce Fénix na Václavském náměstí z r. 1928. Architekturu průčelí navrhl Josef Gočár. Práce se soustředila jednak na obnovu balkónu, jednak na úpravu výloh. Při obnově prosadila památková péče respektování původního rozvrhu parteru, tj. v počtu tvaru i dimenzí výkladců. Při této úpravě bylo doplněno žulové obložení pilířů.

5. Významným úkolem za vydatné spolupráce restaurátorů byla obnova průčelí neorenesančního domu čp. 722/II na Václavském náměstí, těžce narušeného za

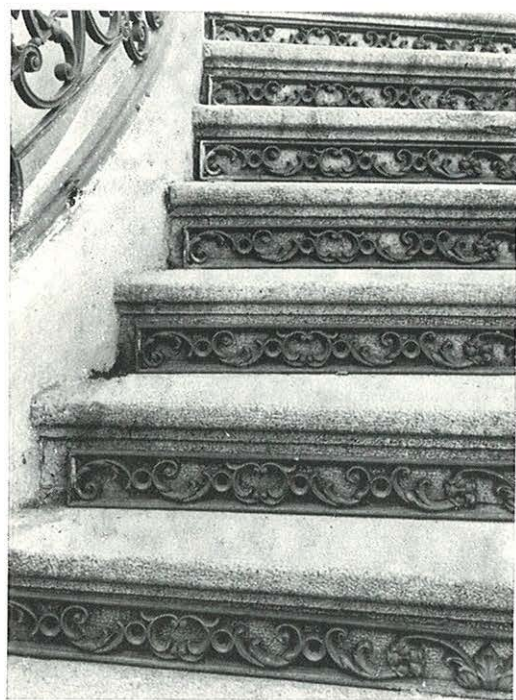
Květnové revoluce (od architekta Antonína Wiehla z r. 1895—96). Malby na průčelí jsou provedeny zčásti dle náčrtu Mikoláše Alše. Dům byl v současné době dotčen zřízením podchodu, který v uličním traktu při Vodičkově ulici v něm ústí.

6. Velmi příznivý výsledek měl zásah památkové péče při řešení parteru významné architektury čp. 390/II na Příkopě od architekta Josefa Záscheho. V současné době se podařilo prosadit obnovu původních otvorů v celé výšce přízemí s dochovaným původním obkladem z leštěné žuly.

7. Nutno se zmínit, že již v r. 1960, tedy ještě před definitivním zpracováním seznamu nemovitých kulturních památek, Pražské středisko vysoce hodnotilo secesní dům čp. 1011/I od Osvalda Polívky z r. 1903. Dům má bohatě členěnou fasádu s osmi plastikami, figurálním vlysem, zčásti zlaceným, zčásti polychromovaným se štukem, mozaikou a kovovými dekorativními detaily. Při obnově pláště, kterou prováděl Pražský stavební podnik, byly práce uměleckého charakteru zadány odbornému provedení restaurátorům Českého fondu výtvarných umělců. Práce sochařské provedli sochaři Šejnosta, Pašta a Laštovička, opravu kovových částí a zlacení restaurátor Čtverák. Obnova byla provedena dle zachované dokumentace architekta Polívky. Podařilo se zajistit i speciální výrobu kabřinců v družstvu Keramo.

8. Rovněž rehabilitace fasády sousedního domu čp. 1010/I, na Národní třídě od architekta Osvalda Polívky byla realizována po předcházejícím průzkumu původního stavu, především barevnosti a materiálu.

9. Velmi náročnou a ojedinělou akcí byla rekonstrukce Hanavského pavilónu z r. 1891, zbudovaného v rámci Jubilejní výstavy a přeneseného na nynější místo

Detail schodiště Hanavského pavilónu na Letné (snímek Z. Helfert)

*Hanavský pavilón na Letné, podle návrhu Zdeňka Fialy, 1891
(snímek Z. Helfert)*

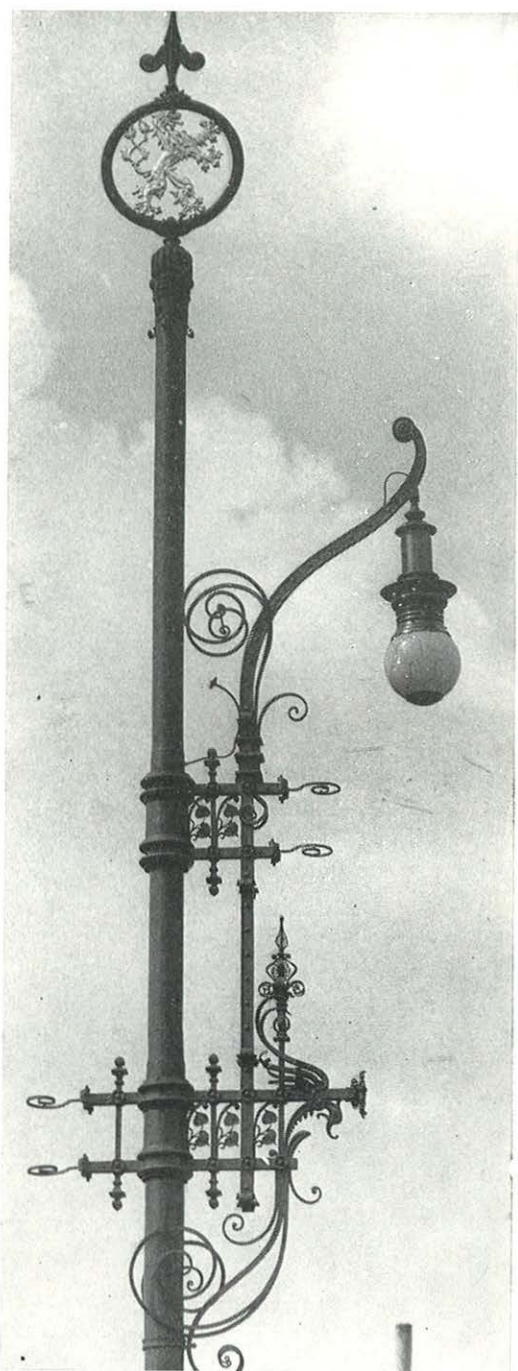
v r. 1898. Celá konstrukce pavilónu byla ulita v Komárovských slévárnách podle návrhu Zdenka Emanuela Fialy. V r. 1965 byl pavilón v dezolátním stavu. V r. 1966 byl zpracován projekt pro obnovu a opět-né využití na restaurační provoz. Obnova byla zahájena v r. 1967. Podle požadavku Pražského střediska bylo prosazeno, aby rehabilitace k obnově původního stavu byla úplná. Jako podklad sloužily docho-vané fragmenty, původní dochovaná ba-revnost a fotografie.

10. V posledních letech se provedlo po-stupné osazování kopií původních osvětlo-vacích litinových stožárů na mostě 1. má-je, zhotovených dle předloh restaurátora Drahotušského z Českého fondu výtvar-ných umělců.

11. Z dopravních důvodů bylo provede-no při posunutí kolejového křížení roz-šíření komunikace na nároží Engelsova nábřeží a Libušiny ulice před objekty vil čp. 47—II. a 48—II. od Josefa Cho-chola. Rozšíření si vynutilo posunutí původního ohrazení, které mělo charakte-ristický kubistický slohový výraz. Dle požadavku Pražského střediska bylo toto ohrazení na novém místě znovu postaveno a vytvořeno dle původního a byly v něm osazeny i původní mříže.

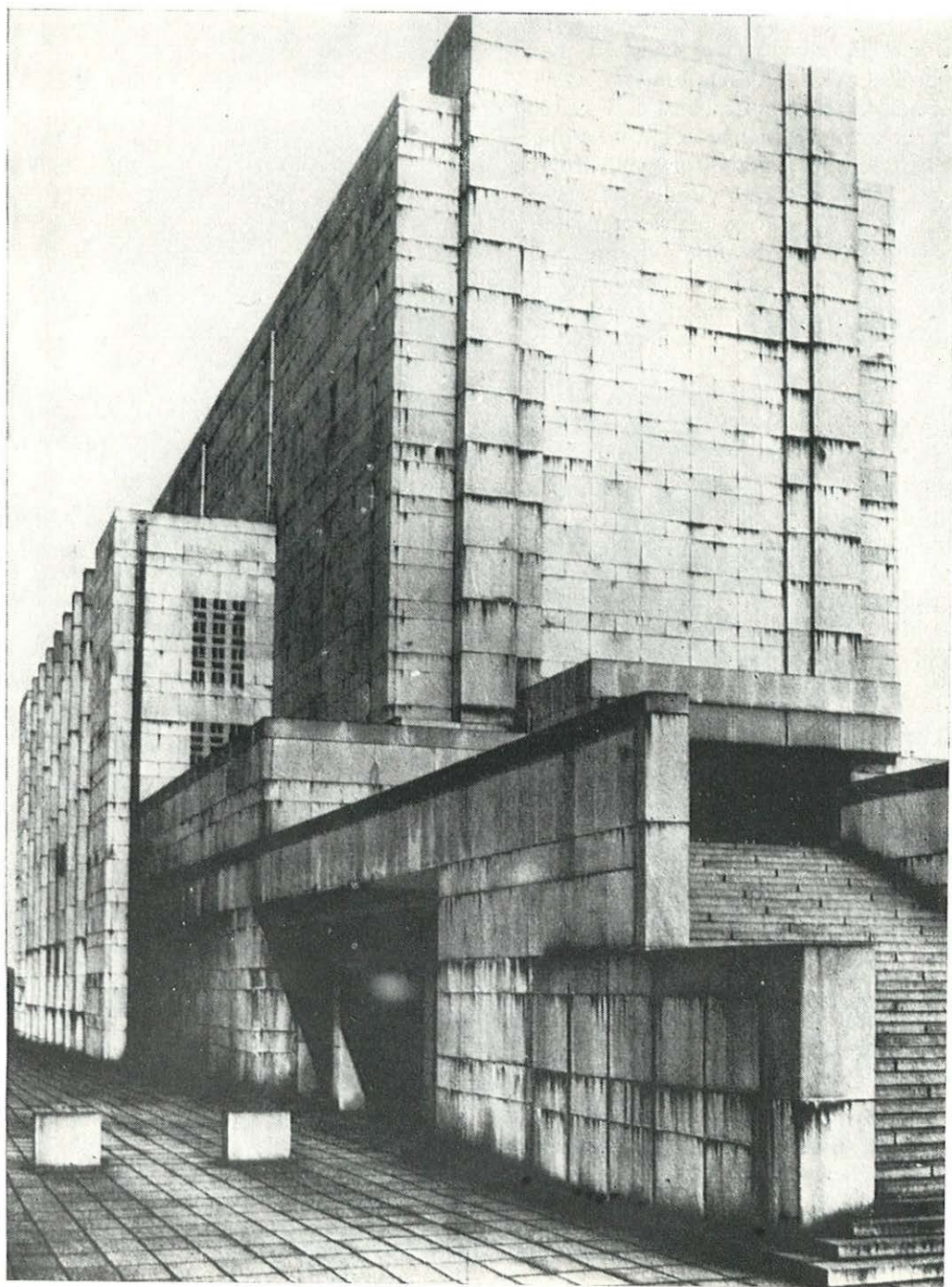
12. V národní kulturní památce — Pa-mátníku národního odboje na Vítkově — byla dokončena první etapa záchranných prací, položení nové izolace na terase a zajišťování kamenného obložení stavby a kamenných schodů.

13. Od r. 1965 se prováděla obnova

*Detail arkýře Hanavského pavilónu na Letné
(snímek Z. Helfert)*

*Část kandelábru na mostě 1. máje, 1899—1901,
plastická výzdoba Vilém Amort a Josef Palouš
(snímek J. Janatková)*

*Národní památník na vrchu Vítkově — arch. Jan Zázvorka, 1929—1932
(reprodukce D. Uldrychová)*

Interiér v Národním památníku na Vítkově (snímek V. Obereigner)

Siň Rudé armády v Národním památníku na Vítkově — mozaiky Vladimíra Sychry, 1955 (snímek V. Obereigner)

Dům umělců (Rudolfinum) — arch. Josef Zítka a Josef Schulz, 1884 (snímek Štencův archiv)

Dvořákova síň v Domě umělců (snímek Štencův archiv)

množství fasád novodobých architektur. Z nich uvádím jako nejvýznamnější obnovu pláště Domu umělců (Rudolfína), vytvořeného dle návrhu architektů Josefa Zítka a Josefa Schulze v l. 1876—1884. Dále byly dle původního projektu obnoveny fasády domů čp. 1030/II, který je architekturou Ignáce Ullmanna z r. 1857. Dokončeny jsou fasády objektů v ulicích Pařížské, Maiselově a na Gottwaldově nábřeží. Většina objektů představuje soubor slohově zcela vyhraněné hodnotné architektury činžovních domů, vzniklých v téměř souvislé stavební etapě na přelomu století. Do této řady patří obnova pláště

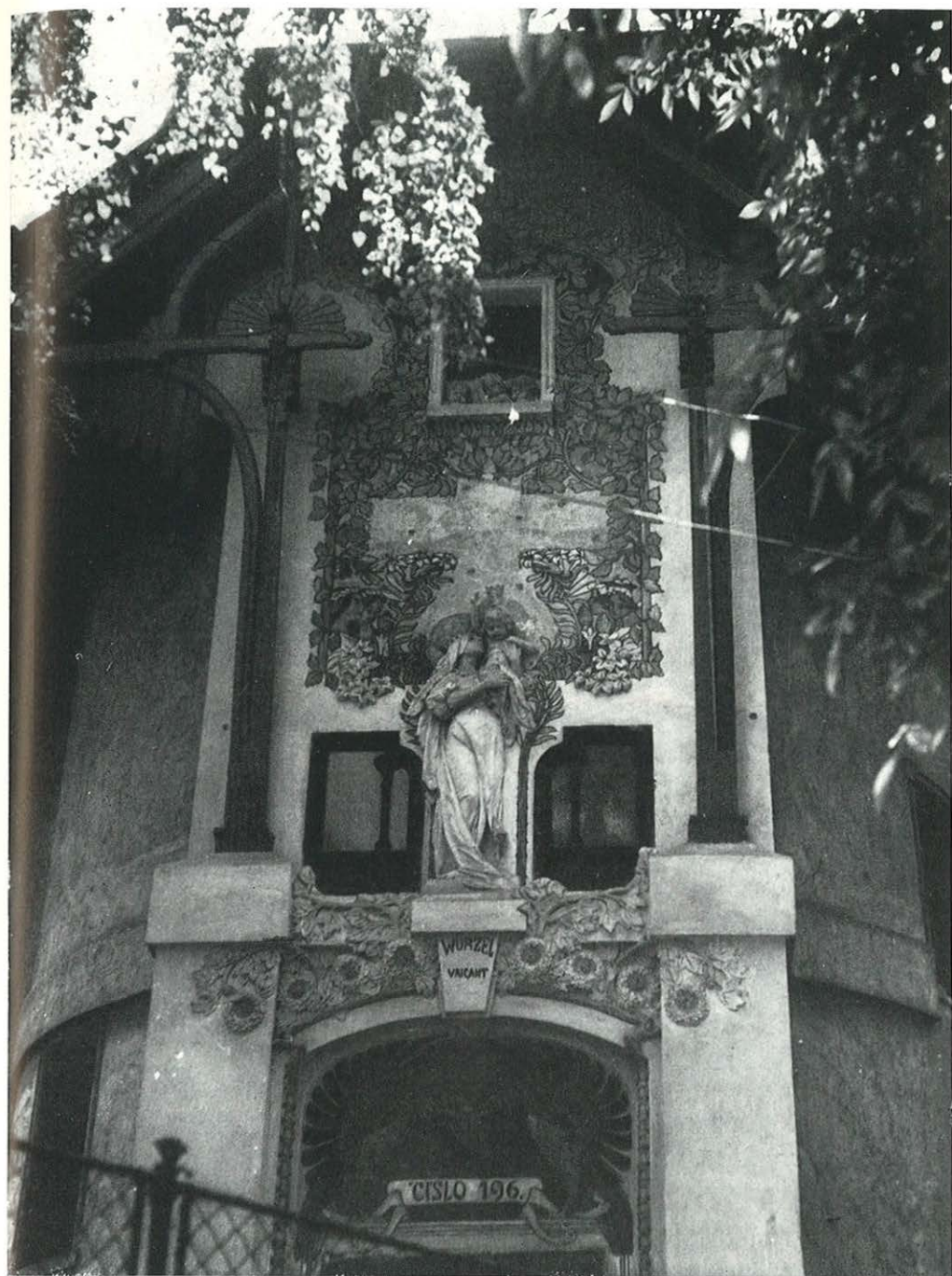
čp. 209/I v Břehové ulici. V poslední době byla provedena vysoce kvalitním technologickým způsobem fasáda čp. 140/II ve Voršílské ulici, neobarokního paláce Walterova od Bedřicha Ohmanna z r. 1891 se štukaturami Celdy Kloučka. Dále byly dokončeny fasády čp. 1987, 1984 a 969/II na náměstí Gorkého.

Rovněž byla realizována restaurace řady detailů, z nichž uvádím plastiku Wurcelovy Madony ve vile ve Slavičkově ulici v Praze 6, portál Wohankova domu v Dlouhé ulici čp. 714/I, který je z r. 1898, s fasádou vytvořenou sochařem Celdou Kloučkem. Byla dokončena obnova výkladece

*Přemostění ulice Nekázanky mezi dvěma bankovními domy — arch. Osvald Polívka, 1911—1912
(snímek D. Uldrychová)*

>
*Plastická výzdoba Ladislava Wurzela, průčelí vily čp. 196 v Bubenči — arch. B. Waigant
(snímek J. Janátková)*

Bývalá banka čs. legií, dnes ministerstvo průmyslu na Poříčí — arch. Josef Gočár, 1921—1923 plastická výzdoba Jana Štursy a Otty Gutfreunda (snímek D. Uldrychová)

v parteru bývalé Legiobanky od architekta Josefa Gočára, v které se rovněž podařilo při rekonstrukci výtahu dle dnešních platných bezpečnostních předpisů zachránit původní mříž výtahové šachty. Dále byl obnoven interiér haly a schodiště Zemské banky Na příkopě od Osvalda Polívky z l. 1894—1896.

14. Laichtrův dům čp. 543/Vinohrady, Chopinova ulice, je dílem architekta Jana Kotěry, který navrhl i celé vnitřní zařízení. Dosavadní uživatel přízemních prostor Knižní velikoobchod s velikým porozuměním zajistil obnovu zařízení haly

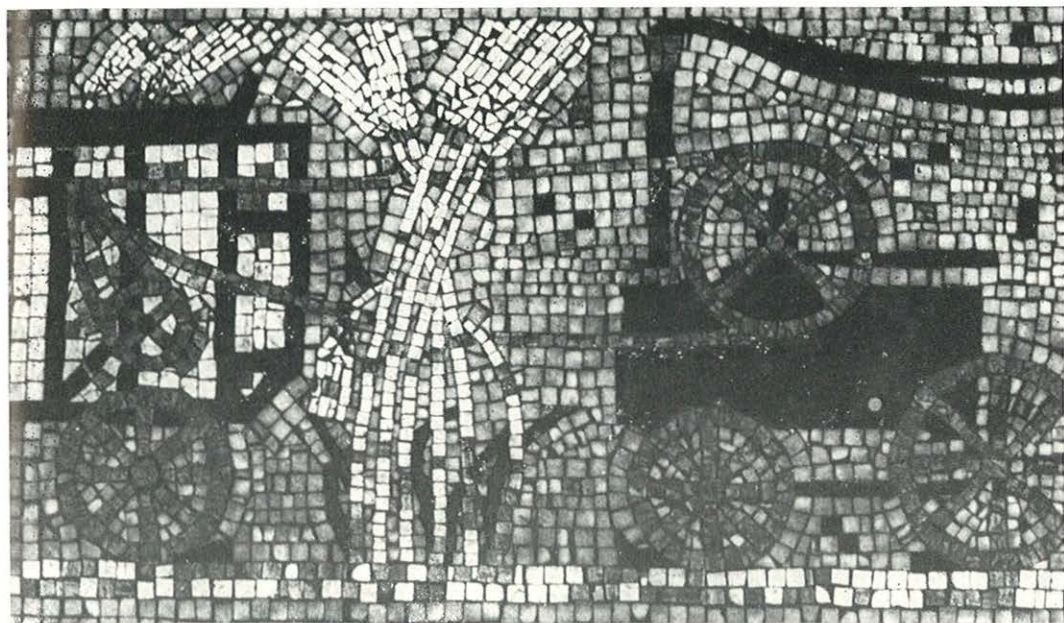
a pracovny, které bylo velmi poškozené. Dnes jsou již skončeny práce truhlářské a práce v kovu, ostatní práce jako obnova tapet, výmalba atd. budou rovněž provedeny.

15. V současné době byla dokončena dlažba pasáže paláce Adria na Národní třídě.

Jak jsem již uvedla, poznání a hodnocení novodobé architektury se rozšířilo a prohloubilo v posledních letech; znamená to, že řada novodobých významných architektonických objektů by měla být zapsána v seznamu nemovitých kul-

Interiér haly v bývalé bance čs. legii (reprodukce J. Janatkové)

Detail dlažby v hale paláce Adria (snímek D. Uldrychová)

turních památek. V současné době zajišťujeme ochranu těchto architektur v těsné spolupráci s orgány Národního výboru hl. města Prahy a Útvarem hlavního architekta. Tato spolupráce přinesla již velmi dobré výsledky. Uvedené vybrané příklady prokazují, že památková teorie i praxe ve vztahu k novodobé architektuře má širokou tématickou bázi, která přinesla mnoho zkušeností. Problematika však není zdaleka uzavřena. Obhacuje se každým úkolem, protože každý vyžaduje odlišný přístup a odlišné řešení. Doposud nejsou získány vyčerpávající zkušenosti z ochrany novodobých souborů a zpracovány tak, jak tomu bylo u his-

torických jader našich měst. Speciálně v Praze je hodnocení i ochrana novodobých urbanistických souborů v mnoha případech velmi naléhavá a nezbytná. Ukazuje se, že je třeba přejít od architektonických solitérů novodobé architektury k celým souborům a architektonickým celkům.

Přistoupili jsme ke stadiu přehodnocování řady souborů pražských čtvrtí, pro které dosud chybí základní metodická kritéria. To je velmi naléhavý úkol, neboť množství poznanych a stále poznávaných a objevovaných hodnot klade na pracovníky státní památkové péče mimořádnou odpovědnost.